

Een torenvalk geen leuke vogel?

DOOR WIM KOOLIJ

Na mijn vakantie in Costa Rica deelde ik met een bekende mijn enthousiasme over het feit dat ik van heel dichtbij toekans had gezien. 'Dat is toch die Van der Valk-vogel? Hadden ze daar eigenlijk niet beter een valk als uithangbord kunnen gebruiken?' Ik was net van plan mijn mening hierover te geven toen de gesprekspartner al zijn conclusie trok: "ik begrijp het wel, een valk is natuurlijk helemaal geen leuke vogel'. Aan het einde van het korte gesprek bleef ik enigszins in verwarring achter. Een valk geen leuke vogel? De torenvalk had toch in mijn tienertijd ooit zoveel indruk op mij gemaakt dat ik zelfs meende om hem tot 'vogel van het jaar' uit te roepen. Ik wist genoeg, deze vogel behoort niet gedemoniseerd te worden. Aanleiding om te proberen er een stukje over te schrijven met een rehabiliterend karakter.

Wanneer je tijdens een lange rit door velden en weilanden verblijd wordt door de aanwezigheid van een roofvogel dan is de kans vandaag de dag groot dat het om een buizerd gaat. Vroeger was dat vooral een torenvalk. Lange tijd was het een vertrouwd gezicht wanneer je er eentje in het vizier kreeg met zijn spitse vleugels en lange staart, zwevend, loerend en/of biddend. Haast acrobatisch wordt de surplace in de lucht vertoond, een nogal bedrieglijke vertoning omdat er eigenlijk langzaam tegen de wind in wordt gevlogen. Of ze zaten op een te-

lefoonpaal of -draad en ook een antenemast was in trek. Nostalgie? Wees gerust, ik ga geen pleidooi houden om de strijd aan te gaan met 'de achteruitgang' van allerlei soorten ijzerdraad.

De aantallen torenvalken zijn in West-Europa rond 1960 door gebruik van landbouwvergift fors teruggelopen, waarna een korte periode volgde van herstel. Echter al snel volgde opnieuw gestage achteruitgang, iets dat nu al decennia lang doorzet. De vele veranderingen die zijn opgetreden in de landbouw zijn daarbij doorslaggevend geweest. En ondanks het feit dat het gebruik van allerlei milieuschadelijke stoffen inmiddels streng verboden is, het moderne strak getrokken agrarische landschap heeft de soort eenvoudigweg minder te bieden dan voorheen. Minder muizen vooral ook.

Niet dat de torenvalk snel opgeeft. Met zijn vlijmscherpe ogen, waarmee op een afstand van meer dan 100 meter een veldmuis kan worden gespot, zie je ze regelmatig biddend boven een vlakte. Waarna met een kordate stootduik onverbiddelijk wordt toegeslagen. Met behulp van de scherpe, voor valken zo kenmerkende, punt aan de snavel zijn ze in staat om met behulp van slechts één knauw het slachtoffer het tijdelijke voor het eeuwige te laten verwiselen. Andere roofvogels missen die valkentand. Behalve

Foto:
Bert Hoogerhoud

de knauw is er ook nog de klauw. Met de drie naar voren gerichte tenen en die ene stevige naar achteren gerichte teen kan zo 'n arme muis in één keer klem worden gezet. Deze is volstrekt kansloos om het er nog levend vanaf te brengen.

Kerktorens en watertoren

Valken zijn slimme vogels. Vooral de torenvalk lijkt de vaardigheid te beschikken om van gunstiger omstandigheden te profiteren zodra die binnen zijn bereik liggen. Het is dan ook een soort die zich gemakkelijk heeft aangepast aan de aanwezigheid van de mens.

Zijn naam is al een indicatie in die richting. Zodra mensen torens gingen bouwen lijkt de torenvalk daar zijn oog op te hebben laten vallen. Anders dan de mens is de torenvalk nog steeds een trouw kerkbezoeker. Verschil is dat mensen de kerk ingaan om te bidden en een valk hem juist om die reden verlaat. Het is een prima uitvalsbasis om even verderop biddend boven een muis of een andere potentiële prooi te hangen. Overigens zijn in de Haagse regio kerken vooral in trek bij slechtvalken.

De grootste kans in de lente om een torenvalk in onze omgeving te treffen is bij een toren met een heel andere functie, namelijk de watertoren in de duinen bij Scheveningen. Daar wordt al sinds een eind terug in de vorige eeuw gebroed. Dat gebeurt in een nestkast die bijna op de top op 50 meter hoogte is geplaatst. In 2009 heeft groot onderhoud aan de kast plaatsgevonden, dat was ook wel nodig want de bodem dreigde eruit te vallen.

Vrijwel elk jaar is er sprake van een succesvol broedgeval, meestal worden er 5

Foto: Bert Hoogerhoud

of 6 jongen grootgebracht. In de tweede helft van mei worden de eieren uitgebroed. In 2015 kon met behulp van een webcam worden vastgesteld dat het eerste ei op 25 mei uitkwam en het vijfde en laatste ei op 2 juni. Vier weken later kwamen de jongen ook met tussenpozen van enkele dagen tevoorschijn. Pas begin augustus was het nest verlaten.

Wat verderop in Scheveningen, bij het Norfolkterrein, broedt een torenvalk eveneens in een nestkast. Daar zijn overigens niet alle vogelliefhebbers even blij mee. Een torenvalk wil behalve een muis ook nog wel eens een mus grijpen. En van de sterk in aantal teruggelopen huismussen is juist rond die plek nog een aardige populatie aanwezig. Maar die discussie wil ik hier nu verder niet aanhalen.

Een plek om in de gaten te houden dit voorjaar is verder landgoed Oosterbeek. Tijdens de excursie van de HVB op 2 april was er een paartje dat zich bovenin de fraaie treurbeuk naast de vijver prima vermaakte. In de dagen daarna, voorafgaand aan dit schrijven, werden ze daar nog enkele keren gezien. Ook in vorige jaren is op het landgoed enkele malen paringsgedrag waargenomen. Bij de

buren in Clingendael (Sterrenbos) is overigens verregaand flirtgedrag van een paartje sperwer gesignaleerd.

Terugkeer of terugval?

Zo beschouwend zou ik de indruk kunnen wekken dat het allemaal wel losloopt met deze slanke verschijning met zijn fraaie lichtbruine rug. Maar dat is helaas een misverstand, iets dat ook doorklinkt in de naam van de titel van een prachtige film van Cees van Kempen 'de terugkeer van de torenvalk'. Doordat het natuurlijke biotoop is verslechterd trachten nogal wat individuen zich in en rond de bebouwde kom te handhaven.

Dat gebeurt met redelijk succes. Het belangrijkste voedsel voor torenvalken is muizen. Op het platteland minder te vinden dan voorheen maar vooral in en rond oudere behuizing zijn dergelijke hapjes voor de vogel volop aanwezig. Dat verklaart dat in en rond de stad niet zo veel te merken valt van de achteruitgang waarvan wel degelijk sprake is.

De terugval verloopt bovendien niet gelijkmatig. Het gaat met wat slingerbewegingen, er voltrekt zich een cyclus van pieken en dalen van ongeveer 4 jaar. Maar omdat de pieken korter en lager worden en de dalen dieper en langer is de achteruitgang een feitelijkheid die niet valt te ontkennen. Recent, in 2014 ging een heuse veldmuizenpiek gepaard met een forse opleving (10 procent) van de broedvogelaantallen van de torenvalk. Sinds de millenniumwisseling, toen er landelijk nog meer dan 5.000 paren werden vastgesteld, heeft grosso modo een halvering plaatsgevonden. Laten we maar extra zuinig zijn op de torenvalken die nu in ons midden zijn!